

Filozofski vestnik

fv

3

2021

Filozofski vestnik

NIETZSCHE IN VEČNO VRAČANJE
DESCARTES IN NEWTON
PERVERZIJA IN OBLAST

Založba ZRC

ISSN 0353 4510
Letnik/Volume XLII
Številka/Number 3
Ljubljana 2021

Filozofski vestnik

ISSN 0353-4510

Programska zasnova

Filozofski vestnik (ISSN 0353-4510) je glasilo Filozofskega inštituta Znanstveno-raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Filozofski vestnik je znanstveni časopis za filozofijo z interdisciplinarno in mednarodno usmeritvijo in je forum za diskusijo o širokem spektru vprašanj s področja sodobne filozofije, etike, estetike, politične, pravne filozofije, filozofije jezika, filozofije zgodovine in zgodovine politične misli, epistemologije in filozofije znanosti, zgodovine filozofije in teoretske psihoanalize. Odprt je za različne filozofske usmeritve, stile in šole ter spodbuja teoretski dialog med njimi.

Letno izidejo tri številke. Druga številka je posvečena temi, ki jo določi uredniški odbor. Prispevki so objavljeni v angleškem, francoskem in nemškem jeziku s povzetki v angleškem in slovenskem jeziku.

Filozofski vestnik je vključen v: Arts & Humanities Citation Index, Current Contents / Arts & Humanities, EBSCO, IBZ (Internationale Bibliographie der Zeitschriften), The Philosopher's Index, Répertoire bibliographique de philosophie, Scopus in Sociological Abstracts.

Izid revije je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Filozofski vestnik je ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Aims and Scope

Filozofski vestnik (ISSN 0353-4510) is edited and published by the Institute of Philosophy of the Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts. Filozofski vestnik is a philosophy journal with an interdisciplinary character. It provides a forum for discussion on a wide range of issues in contemporary political philosophy, history of philosophy, history of political thought, philosophy of law, social philosophy, epistemology, philosophy of science, cultural critique, ethics, and aesthetics. The journal is open to different philosophical orientations, styles and schools, and welcomes theoretical dialogue among them.

Three issues of the journal are published annually. The second issue is a special issue that brings together articles by experts on a topic chosen by the Editorial Board. Articles are published in English, French, or German, with abstracts in Slovenian and English.

Filozofski vestnik is indexed/abstracted in the Arts & Humanities Citation Index; Current Contents / Arts & Humanities; EBSCO; IBZ (Internationale Bibliographie der Zeitschriften); The Philosopher's Index; Répertoire bibliographique de philosophie; Scopus; and Sociological Abstracts.

Filozofski vestnik is published with the support of the Slovenian Research Agency. Filozofski vestnik was founded by the Slovenian Academy of Sciences and Arts.

Filozofski vestnik

ISSN 0353-4510

Uredniški odbor | *Editorial Board*

Matej Ažman, Rok Benčin, Aleš Bunta, Marina Gržinič Mauhler,
Boštjan Nedoh, Peter Klepec, Rado Riha, Jelica Šumič Riha, Tadej Troha,
Matjaž Vesel, Alenka Zupančič Žerdin

Mednarodni uredniški svet | *International Advisory Board*

Alain Badiou (Pariz/Paris), Paul Crowther (Galway), Manfred Frank (Tübingen),
Axel Honneth (Frankfurt), Martin Jay (Berkeley), John Keane (Sydney),
Steven Lukes (New York), Chantal Mouffe (London), Herta Nagl-Docekal
(Dunaj/Vienna), Aletta J. Norval (Essex), Oliver Marchart (Dunaj/Vienna),
J. G. A. Pocock (Baltimore), Wolfgang Welsch (Jena)

Glavni urednik | *Managing Editor*

Jelica Šumič Riha

Odgovorni urednik | *Editor-in-Chief*

Peter Klepec

Tajnik | *Secretary*

Matej Ažman

Jezikovni pregled angleških tekstov | *English Translation Editor*

Dean DeVos

Naslov uredništva

Filozofski vestnik
p. p. 306, 1001 Ljubljana
Tel.: (01) 470 64 70

Editorial Office Address

Filozofski vestnik
P.O. Box 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenia
Phone: +386 (1) 470 64 70

fi@zrc-sazu.si | <https://ojs.zrc-sazu.si/filozofski-vestnik/>

Korespondenco, rokopise in recenzentske izvode pošiljajte na naslov uredništva.
*Editorial correspondence, enquiries and books for review should be sent to the
Editorial Office.*

Revija izhaja trikrat letno. | *The journal is published three times annually.*

Letna naročnina: 21 €. Letna naročnina za študente in dijake: 12,50 €.

Cena posamezne številke: 10 €. | *Annual subscription: €21 for individuals, €40
for institutions. Single issues: €10 for individuals, €20 for institutions. Back issues
are available.*

Naročila sprejema

Založba ZRC
p. p. 306, 1001 Ljubljana
Tel.: (01) 470 64 65
E-pošta: narocanje@zrc-sazu.si

Orders should be sent to

Založba ZRC
P.O. Box 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenia
Phone: +386 (1) 470 64 65
E-mail: narocanje@zrc-sazu.si

© 2021 Authors and ZRC SAZU
CC BY-NC-ND 4.0.

Oblikovanje | *Design*: Pekinpah
Tisk | *Printed by*: Cicero Begunje
Naklada | *Print run*: 380

Friedrich Nietzsche

Fragmenti iz zapuščine: pomlad – jesen 1881 [odlomki]

11[141]

Vračanje enakega.

Očrt.

1. Utelesitev temeljnih zmot.
2. Utelesitev strasti.
3. Utelesitev vednosti in odklanjajoče vednosti. (strast spoznanja)
4. Nedolžnik. Posameznik kot eksperiment. Olajšanje življenja, ponižanje, oslabitev – prehod.
5. Nova *utež: večno vračanje enakega*. Neskončna pomembnost našega vedenja, blodenja, naših navad, načinov življenja za vse, kar prihaja. Kaj počnemo s *preostankom* naših življenj – mi, ki smo največji del življenja prebili v najbi-stvenejši nevednosti? *Poučujemo nauk* – to je najmočnejše sredstvo, da si ga sami *utelesimo*. Naša vrsta blaženosti, kot učiteljev največjega nauka.

V začetku avgusta 1881 v Sils-Marii,
6000 čevljev nad morjem in mnogo višje nad vsemi
človeškimi rečmi! –

K (4) filozofija ravnodušnosti. Kar je poprej najbolj drážilo, zdaj deluje povsem drugače, pripoznavamo in priznavamo ga le še kot *igro* (strasti in dela), kot življenje v neresničnem ga v načelu zavračamo, kot obliko in draž pa ga estetsko uživamo in gojimo, kot otroci se postavljamo nasproti tistemu, kar je poprej tvorilo *resnost bivanja*. Naše stremljenje po resnosti pa velja v celem razumeti kot postajajoče, utajimo se kot individui, s karseda *mnogimi* očmi gledamo v svet, živimo v *nagonih* in dejavnostih, da bi si s tem napravili oči, *začasno* se prepustimo življenju, da bi zatem začasno nad njim obmirovali z očesom: nago-

ne *vzdrževati* kot temelj vsakega spoznanja, a vedeti, kje postanejo nasprotniki spoznanja: *in summa počakati*, do katere mere se *vednost* in *resnica* lahko **utelesita** – in v kolikšni meri nastopi preobrazba človeka, ko končno živi le za to, da bi *spoznaval*. – To je posledica strasti spoznanja: *za njeno eksistenco ni drugega sredstva*, kot da obenem ohranimo vire in moči spoznanja, zmote in strasti; iz njihovega *boja* črpa ohranitveno silo. – Kako bo to življenje delovalo z ozirom na vsoto dobrega počutja? *Otroška igra*, ki jo zre oko modrega, imeti oblast nad *tem in onim* stanjem – in smrtjo, če kaj takega ni mogoče. – Zdaj pa nastopi najtežje spoznanje in vse načine življenja postavi pod strašen vprašaj: **treba je** dokazati absolutni presežek ugodja, sicer moramo kot sredstvo uničenja človeštva izbrati uničenje nas samih v razmerju do človeštva. Že to: preteklost, našo in vsega človeštva, moramo postaviti na tehtnico in jo *tudi* premagati – ne! ta del zgodovine človeštva *se bo* in se mora večno ponavljati, *to* smemo izvzeti iz računa, na to nimamo nikakršnega vpliva: pa četudi bremeni naše sočutje in se postavlja proti življenju nasploh. Da nas to ne bi spodneslo, naše sočutje ne sme biti veliko. Ravnodušnost je morala v nas delovati globoko in užitek v opazovanju prav tako. Tudi beda prihodnjega človeštva se nas ne sme dotakniti. Toda *ali še želimo živeti*, to je vprašanje: in kako!

V premislek: različna *vznesena stanja*, ki sem jih doživel, kot podlaga različnih *poglavij* in njihove vsebine – kot regulator izraza, izvajanja, patosa, ki vlada v vsakem od poglavij – s tem priti do ilustracije mojega ideala, tako rekoč s *seštevanjem*. In nato višje navzgor!

11 [142]

Govorim kot nekdo, ki se mu je razodelo? Tedaj me prezirajte in mi ne prisluhnite. – Ste še takšni, da potrebujete bogove? Se vašemu umu še ne studī, da se pusti hraniti tako ceneno in slabo?

8

11 [143]

»A če je vse nujno, s čim v mojih dejanjih še lahko razpolagam?« Misel in vera sta utež, ki poleg vseh drugih bremen pritiska nate, in bolj kot ta. Praviš: prehrana, kraj, zrak, družba te spreminjajo in določajo? No, tvoja mnenja to počnejo še bolj, saj te določajo v to prehrano, kraj, zrak, družbo. – Ko si utelesiš misel misli, te bo preobrazila. Vprašanje pri vsem, kar želiš početi: »si to želim početi neštetokrat?« je *največja* utež.

11 [144]

Bilo bi strašljivo, če bi še verjeli v *grehe*: a karkoli bomo še počeli, v neskončni ponovitvi, je *nedolžno*. Če te misel večnega vračanja vseh reči ne prevzame, ni to nikakršna krivda: in ni nobena zasluga, če te. – O vseh naših prednikih razmišljamo bolj blago, kot so mislili sami, žalujemo za njihovimi utelešenimi zmotami, ne za njihovim zlom.

1. *Najsilovitejše spoznanje.*
2. Mnenja in zmote preobražajo človeka in mu dajejo nagone – ali: *utelešene zmote.*
3. *Nujnost in nedolžnost.*
4. *Igra življenja.*

11 [145]

Nova vzgoja mora preprečiti, da bi ljudje zapadli kakemu izključnemu nagibu in postali organ, nasproti naravni tendenci k delitvi dela. Ustvariti moramo gospodujoča bitja s pregledom nad celoto, ki igro življenja motrijo in v njej *sodelujejo*, malo tu, malo tam, ne da bi jih vanjo *premočno* povleklo. Njim mora končno pripasti moč, njim je zaupana, ker se je ne poslužujejo na način, da bi se z vso silo usmerili izključno na *en cilj*. Sprva jim moramo v roke dati denar za namen vzgoje (prvi vzgojitelji morajo vzgojiti same sebe!), nato zato, ker je denar v njihovih rokah najbolj varen (vsepovsod drugje se potroši za *presilovite enostranske težnje*). Tako se izgradi nova vladajoča kasta.

11 [146]

Odpor do življenja je redek. Ohranjamo se v njem in celo ob koncu in v težkih stanjih pristajamo nanj, *ne* iz strahu pred slabim, *ne* iz upanja na boljše, *ne* iz navade (ki bi bila dolgčas), *ne* iz priložnostne naslade – temveč zaradi *spremembe* in ker v temelju nič ni *ponovitev*, temveč spominja na doživeto. Draž novega, v katerem vendarle odzvanja stari okus – kot glasba z veliko grdega.

11 [147]

Novi nauk najkasneje zadene svoje najboljše zastopnike, zajamčene in jamstvo dajajoče značaje, saj se v njih poprejšnje misli z rodovitnostjo pragozda razrašajo vseppek in so *nepredirne*. Bolj šibki, bolj prazni, bolj bolehn, bolj ubožni so tisti, ki prestrežejo novo infekcijo – prvi pristaši v ničemer niso dokaz *proti*

nauku. Verjamem, da so bili prvi kristjani s svojimi »vrlinami« najbolj neznosno ljudstvo.

11 [148]

Svet sil ne utrpeva nikakršnega pojemanja: kajti sicer bi vse v neskončnem času oslabele in propadle. Svet sil ne utrpeva nikakršnega mirovanja: ker sicer bi bilo to doseženo in ura bivanja bi mirovala. Svet sil torej nikoli ne pride v ravnovesje, nikoli nima trenutka miru, njegova sila in njegovo gibanje sta enako velika ob vsakem času. Kakršno koli stanje ta svet pač *lahko* doseže, ga je moral enkrat že doseči, in ne enkrat, temveč neštetikrat. Tako ta trenutek: nekoč je že bil in bil je mnogokrat in prav tako se bo ponovil, vse sile natanko tako razporejene kot zdaj: in enako je s trenutkom, ki ga je porodil, in s tistim, ki bo otrok sedanjega. Človek! Tvoje celotno življenje se bo kot peščena ura vsakič znova obrnilo in se vsakič znova izteklo – vmes velika minuta časa, dokler se znova, v krogotoku sveta, ne zberejo vsi pogoji, iz katerih si nastal. In nato spet najdeš vsako bolečino in vsako naslado in vsakega prijatelja in sovražnika in vsako upanje in vsako zmoto in vsako travno bilko in vsak pogled sonca, celotno zvezo vseh stvari. Ta obroč, v katerem si zrnce, sije spet in spet. In v vsakem obroču človeškega bivanja nasploh je vedno ura, ko najprej v prvem, nato v mnogih, nato v vseh vznikne najsilovitejša misel, misel o večnem vračanju vseh reči – za človeštvo je to vsakokrat ura *poldneva*.

11 [149]

Tudi kemične kvalitete so v toku in se spreminjajo: pa četudi mora za to, da rezultat *ovrže* sedanjo formulo, poteči neizmeren čas. Za zdaj so formule resnične: ker so grobe; kaj pa je 9 delov kisika proti 11 delom vodika! Popolnoma nemogoče je, da bi ta 9:11 dosegli v natančnosti, pri udejanjenju je vedno napaka, posledično pa določen razpon, znotraj katerega eksperiment uspe. A tudi znotraj tega je večno spreminjanje, večni tok vseh stvari, v nobenem trenutku ni kisik povsem isti kot v prejšnjem, temveč nekaj novega: četudi je ta novost preveč pretanjena za vse meritve, celo če celoten razvoj vseh novosti v teku trajanja človeškega rodu ni dovolj velik, da bi ovrgli formulo. – *Forme* so enako maloštevilne kot *kvalitete*.

11 [150]

Postajanja ne moremo misliti drugače kot prehoda iz enega vztrajajočega »mrtvega« stanja v neko drugo vztrajajoče »mrtvo« stanje. Ah, mi »mrtvemu« pravi-

mo negibno! Kot da bi obstajalo kaj negibnega! Živo ni nasprotje mrtvega, temveč nek posebni primer.

11 [151]

Naša podmena, da obstajajo telesa, površine, črte, oblike, je šele nasledek naše podmene, da obstajajo substance in stvari, [da obstaja] vztrajajoče. Tako kot so izmišljive naši pojmi, so tudi matematične oblike. Nekaj takega ne obstaja – neko površino, nek krog, neko črto lahko prav tako malo *udejanimo* kot nek pojem. Celotna neskončnost kot realnost in ovira vedno leži med 2 točkama.

11 [152]

Če v redu in razmerjih sil ne bi že bile izčrpane vse možnosti, se še ne bi odvila neskončnost. Ker pa tako *mora* biti, ne more več biti novih možnosti in vse je moralo že bivati, neskončnokrat.

11 [153]

Naš intelekt ni ustvarjen, da bi dojel postajanje, prizadeva si dokazati splošno togost, zahvaljujoč svojemu izvoru iz *podob*. Vsi filozofi so imeli cilj, v dokaz večnega vztrajanja, ker je intelekt v tem občutil svojo lastno formo in učinek.

11 [154]

V dejanskosti ni nič *kongruentno*, ker v njej ni nikakršnih ploskev.

11 [155]

Naši čuti nam nikoli ne kažejo sopostavljenosti, vedno zaporednost. Prostor in človeški zakoni prostora *predpostavljajo* realnost podob, oblik, substanc in njihove trajnosti, tj. naš prostor pripada imaginarnemu svetu. O prostoru, ki je del večnega toka stvari, ne vemo nič.

11 [156]

V temelju gre znanosti za to, da ugotovi, kako *človek* – **ne** individuum – občuti vse stvari in sebe, torej da *izloči* idiosinkrazijo posameznikov in skupin ter določi *vztrajajoče* razmerje. Ne resnica, marveč *človek* je spoznavan, in sicer skozi vsa obdobja, kjer eksistira. Se pravi, *konstruiran* je fantom, nenehno vsi delajo na tem, da bi odkrili, o čem *se je treba uskladiti*, ker to pripada bistvu človeka. Pri tem so spoznali, da nepreštevno ni bistveno, kot so dolgo verjeli, in da z določitvijo bistvenega za realnost ni dokazano nič drugega kot dejstvo, da je bila

eksistenca človeka doslej odvisna od vere v to »realnost« (kot so telo, trajanje, substanca itd.). Znanost torej le *nadaljuje* proces, ki je *konstruiral* bistvo vrste, da vera v določene stvari postane endemična in da se neverujoče izloči in pusti izumreti. Dosežena *podobnost* občutja (prostora, ali občutja časa ali občutja velikega in majhnega) je postal eksistenčni pogoj vrste, a z resnico nima nič opraviti. »Nori«, idiosinkrazija ne dokazuje neresničnosti določene predstave, temveč njeno abnormalnost; z njo ni mogoče *živeti* za množico. *Množični instinkt* je ta, ki vlada tudi spoznanju: *svoje* eksistenčne pogoje želijo vse bolj spoznati, da bi živeli vse dlje. Do *uniformnosti občutja*, do katerega so se nekoč dokopavali prek družbe [in] religije, se zdaj dokopavajo prek znanosti: *normalni okus*, določen za vse reči, spoznanje, oprto na vero v vztrajajoče, je v službi *bolj grobih* oblik vztrajanja (množica, ljudstvo, človeštvo) in želi izločiti in pokončati bolj pretanjene forme, idiosinkratični *okus* – deluje proti *individualizaciji*, *okusu*, ki je življenjski pogoj le za enega. – Vrsta je bolj groba zmota, individuum bolj pretanjena zmota, pride *kasneje*. *Bori se* za svojo existenco, za svoj novi okus, za svojo relativno *edinstveno* naravnosti do vseh reči – meni, da je to bolje od splošnega okusa in ga prezira. Želi *gospodovati*. A pri tem odkrije, da je sam nekaj spreminjajočega in da ima okus, ki se menja, s svojo pretanjenostjo pride za skrivnost, da ni nobenega individuum, da je v najdrobnejšem trenutku nekaj drugega kot v naslednjem in da njegovi eksistenčni pogoji veljajo brezštevlnim individuum: *neskončno droben trenutek* je najvišja realnost in resnica, poblisk iz večnega toka. Tako spozna: kako se vse *uživajoče* spoznanje opira na grobo zmoto vrste, na bolj pretanjene zmote individuum in na najbolj pretanjeno zmoto ustvarjalnega trenutka.

11 [157]

Varujmo se, da bi temu krogotoku pripisali kakršno koli *stremljenje*, kakšen cilj: ali da ga iz naših potreb ocenili kot *dolgočasnega*, neumnega itd. Zagotovo se v njem pojavlja kar najvišja mera brezuma, kot tudi njenega nasprotja: a ne smemo ga meriti ob tem, umnost ali brezumnosti nista predikata univerzuma. – Varujmo se, da bi *zakon tega kroga* mislili kot *postajajoč*, po napačni analogiji krožnega gibanja *znotraj* obroča: *ni* bil najprej kaos in za njim postopoma bolj harmonično in končno trdno krožno gibanje vseh sil: nasprotno je vse večno, nepostalo: če je obstajal kaos sil, je bil tudi kaos večen in se je vrnil v vsakem obroču. *Krogotok* ni nekaj *postalega*, je prazakon, tako kot je prazakon *količina sile*, brez izjeme in prekoračitve. Vse postajanje je znotraj krogotoka in količine sile; za označitev večnega krogotoka torej ne gre uporabljati napačnih analogij

postajajočih in minljivih krogotokov, npr. ozvezdja ali oseke in plime, dnevi in noči, letnih časov

11 [158]

Varujmo se pred tem, da bi takšen nauk poučevali kot nenadno religijo! Pronicati mora počasi, celotne generacije morajo graditi na njem in postati rodovitne – da s tem nastane veliko drevo, ki zasenči vse še prihajajoče človeštvo. Kaj je par tisočletij, v katerih se je ohranilo krščanstvo! Za najsilovitejšo misel so potrebna mnoga tisočletja – *dolgo, dolgo* mora biti drobna in nemočna.

11 [159]

Vtisnimo podobo večnosti v *svoje* življenje! Ta misel vsebuje več kot vse religije, ki so življenje zaničevale kot minljivo in so učile pogledovati k nedoločenemu *drugemu* življenju.

11 [160]

Ta nauk je blag do tistih, ki vanj ne verjamejo, v njem ni nobenega pekla in groženj. Kdor ne verjame, ima v svoji zavesti *bežno* življenje.

11 [161]

Ne razgledujmo se po daljnjih nepoznanih *blaženostih* in *blagrh* in *blagoslovih*, temveč živimo tako, da želimo živeti še enkrat in v večnost živeti tako! – Naša naloga nas nagovarja v vsakem trenutku.

11 [162]

Da bi v svetu lahko obstajala kakršna koli stopnja zavedanja, je moral nedejanski svet zmote – nastati: bitja z vero v vztrajajoče v individuih itd. Šele potem ko je bil nastal imaginarni protisvet v protislovju z absolutnim tokom, je bilo lahko *na tej podlagi* kaj *spoznano* – res, naposled lahko dobimo vpogled v temeljno zmoto, na kateri vse počiva (ker pusti misliti nasprotja) – pa vendar te zmote ni mogoče uničiti drugače kot z življenjem: poslednja resnica toka stvari ne prenaša *utelesitve*, naši **organi** (za *življenje*) so naravnani k zmoti. Tako v modrecu nastane *protislovje življenja* in njegovih zadnjih odločitev; njegov *nagon* po spoznanju ima za predpostavko vero v zmoto in življenje v njej.

Živeti je pogoj spoznavanja. Bloditi pogoj življenja in sicer v najglobljem temelju bloditi. Vednost o blodenju slednjega ne odpravi! To ni nič grenkega!

Blodenje [das Irren] moramo ljubiti in gojiti, je maternica spoznanja. Umetnost kot gojenje blodnje [Wahn] – naš kult.

Zavoljo spoznavanja ljubiti življenje in ga terjati, zavoljo življenja ljubiti in terjati blodenje in blodnje. Bivanju dati estetski pogoj, *naš okus pomnoževati ob njem*, to je temeljni pogoj vse strasti spoznavanja.

Tako tudi tu odkrijemo noč in dan kot življenjski pogoj za *nas*: želeti-spoznavati in želeti-bloditi sta oseka in plima. Če *ena* vlada absolutno, človek propade; in *obenem* zmožnost.

* * *

11 [195]

Poldne in večnost

Namigi za neko novo življenje.

Zaratustra, rojen ob jezeru Urmi, je v tridesetem letu zapustil svojo domovino, odšel v provinco Aria in v desetih letih svoje samote v pogorju spisal Zend-Avesta.

11 [196]

Sonce spoznanja je znova v poldnevu: in v njegovi svetlobi v obroč zvita leži kača večnosti – – *vaš čas je, vi bratje poldneval!*

11 [197]

K »Očrtu novega načina, kako živeti«

14

Prva knjiga v slogu prvega stavka devet simfonije. *Chaos sive natura: »o razčlovečenju narave«*. Prometej je prikovan na Kavkaz. Napisano z okrutnostjo Κράτης, »moči«.

Druga knjiga. Bežno-skeptično-mefistofelično. »*O utelesitvi izkustev.*« Spoznanje = zmota, ki postane organska in organizira.

Tretja knjiga. Najbolj notranje in lebdeče nad nebese, kar je kdaj bilo napisano: »*o poslednji sreči samotnega*« – to je ta, ki je iz »pripadajočega« postal »sebi-

enak« najvišjega reda: popolni *ego*: zgolj šele *ta ego* ima ljubezen, na zgodnejših stopnjah, kjer najvišja samostnost in samopašnost ni dosežena, imamo nekaj drugega kot ljubezen.

Četrta knjiga. Ditirambično-obširna. »*Annulus aeternitatis*.« Želja, vse še enkrat in nešteto krat doživeto.

Neprestana *preobrazba* – v kratkem času moraš skozi mnoge individue. Sredstvo je neprestani boj.

Sils-Maria 26. avgust 1881

»vsemu ljubkemu in prijetnemu iti s poti, kot svet zaničujoči nasilnik« pravi J. Burckhardt pri Palazzo Pitti)

11 [198]

Vélika forma umetnine bo ugledala luč dneva, ko bo umetnik véliko formo imel v svojem bitju. Na sebi je vélika forma abotna in uniči umetnost, umetnika želi zapeljati v hinavščino, véliko in redko prežigosati v konvencionalni novec. Pošteni umetnik, ki te ustvarjajoče moči v svojem *značaju* nima, je *pošten*, ko je tudi noče imeti v svojih delih: – ko jo nasploh taji in jo blati, je to razumljivo in vsaj opravičljivo: pri tem ne more čez sebe. Tako Wagner. A »neskončna melodija« je leseno železo – »podoba, ki ni postala podoba, skončana podoba« – to je izraz za nezmožnost forme in nekakšen princip, ustvarjen iz nezmožnosti. Dramatična glasba in nasploh razpoloženska glasba se seveda najbolje ujema z brezoblično, tekočo glasbo – je pa zato *nižje* vrste.

11 [199]

Poslušnost, občutek za funkcijo, občutek šibkosti so vpeljali vrednost »**neegoističnega**«: zlasti ko so verovali v popolno odvisnost od *enega Boga*. Zaničevanje samih sebe, a iskanje razloga, čemu kljub temu biti *dejaven*, namreč **morati** biti: zavoljo *Boga*, in končno, ko v *Boga* niso več verovali, zavoljo *Drugega*: utvara, mogočna misel, ki je človeku olajšala bivanje. Tudi naše razmere želijo suženjstvo, in individua je treba zavreti – odtod kultura altruizma. Dejansko ravnamo »neegoistično«, ker je to pogoj, pod katerim *edinole* še lahko *naprej eksistiramo*, tj. iz navade prej mislimo na existenco drugih kot na lastno (npr. knez na ljudstvo, mati na otroka), ker sicer knez ne bi mogel eksistirati kot knez in mati ne kot

mati: želita ohraniti svojo občutek moči, četudi to zahteva nenehno pozornost in neštivilna samožrtvovanja v prid odvisnega: ali, v drugih primerih, v *priid moč-nih*, če le naša eksistenca (dobropočetje, npr. v službi genija) tako zatrdi.

11 [200]

Pravice: močnejši funkcionarje postavi *drugega proti drugemu*: in dolžnosti: močnejši postavi funkcionarje *proti sebi*: vsak mora nekaj doseči, in da bi to zahteval **redno**, se močnejši *odpove* nadaljnjim posegom in se *sam podredi redu*: to pripada samoregulaciji. Zastran *dolžnosti funkcij* se močnejši in funkcija prekri-vata. V tem ni nič »neegoističnega«.

11 [201]

Moderno-znanstveno dopolnilo vere v Boga je vera v *univerzum kot organizem*: to se mi gabi. Torej tisto povsem redko, neizrekljivo izpeljano, organsko, ki ga zaznavamo samo na Zemljini skorji, napraviti v bistveno občē! To je še vedno počlovečenje narave! In zakrinkano mnogoboštvo v monadah, ki skupaj tvorijo univerzum-organizem! Pozor! Monade, ki znajo preprečiti določene možne učinke, kot je ravnotežje sil! Fantaziranje! – Če bi univerzum lahko postal organizem, bi to postal. Kot celoto ga moramo misliti kar najdlje od organskega! Verjamem, da so celo naše kemične afinitete in koherence morda pozno razviti pojavi, ki pripadajo določenim epoham v posameznih sistemih. Verjemimo v absolutno nujnost v univerzalnem, a varujmo se, da bi o kakršnem koli zakonu, pa naj gre celo za primitivno mehaničen [zakon] našega izkustva, trdili, da ta vlada v njem in da je njegova večna lastnost. – Vse kemične kvalitete so lahko bile nastale in izginejo in se vrnejo. Razvile so se lahko neštivilne »lastnosti«, za katere za nas, iz našega časovnega in prostorskega kota, opazovanje ni možno. *Sprememba* kemične kvalitete se morda odvija tudi zdaj, le da v tako pretanjeni stopnji, da se izmuzne našim najbolj pretanjenim izračunom.

16

11 [202]

Mera sile vsega je *določena*, nič »neskončnega«: varujmo se tovrstnih razuzdanosti pojma! Posledično je število položajev, sprememb, kombinacij in razvojev te sile sicer neznansko veliko in praktično »neizmerno«, a vsekakor tudi določeno in ne neskončno. Pač pa je čas, v katerem ta univerzum izvaja svojo silo, neskončen, tj. sila je večno enaka in večno delujoča: – do tega trenutka se je neka neskončnost že odvila, tj. vse možne razvojne poti so že *bile*. *Posledično* mora biti trenutni razvoj ponovitev, in enako ta, ki ga je porodil, in ta, ki je iz nje

nastal in tako naprej in nazaj dalje! Vse je obstajalo nešteto krat, kolikor se celokupnost vseh sil vedno vrača. Ali je, *razen tega*, kdaj obstajalo kaj enakega, je povsem nedokazljivo. Zdi se, da celokupnost vse do najmanjšega na novo tvori *lastnosti*, tako da dve različni celokupnosti ne moreta imeti nič enakega. Je v eni celokupnosti mogoče imeti kaj enakega, npr. *dva lista*? Dvomim: to bi predpostavljalo, da sta imela absolutno isti nastanek, in odtod bi morali *privzeti*, da je *nazaj v vso večnost* obstajalo nekaj enakega, kljub vsem spremembam celokupnosti in stvaritvi novih lastnosti – nemogoča podmena!

11 [203]

Preverimo, kako je *misel*, da se *nekaj ponavlja*, učinkovala doslej (npr. leto ali periodične bolezni, budnost in spanje itd.). Četudi je krožna ponovitev le verjetnost ali možnost, nas lahko tudi *misel možnosti* pretrese in preoblikuje, ne le občutja ali določena pričakovanja! Kako je učinkovala *možnost* večnega pogubljenja!

11 [204]

Položaj, v katerem se ljudje nahajajo, do narave in do ljudi, *tvori njihove lastnosti* – tako je kot pri atomih.

11 [205]

Varujmo se verovanja, da je v univerzumu tendenca, da doseže določene *forme*, da želi postati lepši, popolnejši, zapletenejši! To je vse počlovečenje! Anarhija, grdo, forma – so neprimerni pojmi. V mehaniki ni nič nepopolnega.

11 [206]

Vse se je vrnilo: Sirius in pajek in tvoje misli ob tej uri in ta tvoja misel, da se vse vrača.

11 [207]

Kako tuje in pretehtano ravnamo z ozirom na mrtvo, na anorgansko, medtem pa smo v treh četrтинah vodni steber in imamo v sebi anorganske soli, ki za naš blagor in bol morda lahko naredijo več kot celotna živa družba!

11 [208]

Filozofi so ravnali kot ljudstva: svojo ozko *moralo* so vložili v bistvo reči. Ideal vsakega filozofa bi moral tičati tudi v nasebju reči.

11 [209]

Čredni ljudje in posebni ljudje!

11 [210]

Neorgansko nas v celem *pogojuje*: voda, zrak, tla, oblika tal, elektrika itd. Pod temi pogoji smo rastilne.

11 [211]

Moja naloga: razčlovečenje narave in nato ponaravljenje človeka, potem ko je prišel do čistega pojma »narave«.

11 [212]

Vse privajenosti (npr. na neko določeno živilo, kot je kava, ali na določeno razdelitev časa) imajo na dolgi rok rezultat, da *vzgajajo* ljudi *določene vrste*. Ozri se torej okrog sebe! Preveri najmanjše! Kam želi? Spada k *tvoji vrsti*, k *tvojemu cilju*?

11 [213]

Neskončno novo postajanje je protislovje, predpostavljalo bi neskončno *rastočo* silo. A *odkod* naj raste! Odkod naj se hrani, s *presežkom* hrani! Podmena, da je univerzum organizem, nasprotuje *bistvu organskega*.

11 [214]

Ljubitelji soli niso nikakršni »mesožerci«. Vedno najdemo snobe [Vornehm- und Reichthuer], ki skušajo prikriti, da jedo *malo* mesa: paziti, ali osebe potrebujejo veliko ali mali soli.

11 [215]

Čaj [ima] medel ali močan ali neznaten vonj in okus: posledično moramo dodati cvetove!

11 [216]

Živila (npr. čebula in poživilni narkotiki, kot je tobak) dokazujejo, da ljudem ni najpomembnejše ugodje ali izogibanje neugodju, temveč biti *vzdražen*. *Vzdraženje* je na sebi nekaj drugega kot ugodje ali neugodje (oziroma sta slednji njegova ekstrema).

11 [217]

Občasno potrebujemo slepoto in moramo določene člene verovanja in zmote v sebi pustiti nedotaknjene – kolikor nas *ohranjajo* pri življenju.

Zastran resnice in zmote moramo biti *brez vesti*, kolikor gre za *življenje* – prav s **tem** nato življenje spet uporabljamo v službi resnice in intelektualne vesti. To sta naša oseka in plima, energija našega krčenja in širjenja.

11 [218]

Razplojevanje pogosto *brez* vsakršnega individualnega vzgiba.

11 [219]

Ti sužnji so pogosto utrujeni in redno utrujeni – zato se tako radi zadovoljijo s svojimi *razvedrili* (kar je najbolj nenavadno znamenje našega časa). Njihove pivnice in vinske kleti, njihova mera prijetnega druženja, njihovi prazniki, njihove cerkve – vse je tako povprečno, saj se tam ne sme porabiti veliko duha in moči, in se ga tudi ne sme terjati – hočejo se spočiti. – Ja! Otium! To je brezdelje tistih, ki v sebi še imajo vso moč.

11 [220]

Najmogočnejša misel porabi veliko sile, ki je bila prej na razpolago drugim ciljem, zato deluje *preoblikujoče*, ustvarja nove zakone gibanja sile, a nobene nove sile. V tem pa tiči možnost, da posamezne ljudi v njihovih afektih določimo in uredimo na novo.

11 [221]

Suženjstvo je splošno vidno, čeprav si tega ne prizna; – stremeti moramo k temu, da smo vsepovsod, da poznamo vsa njegova razmerja, da kar najbolj zastopamo vsa njegova mnenja, le tako ga lahko obvladamo in izkoristimo. Naše bistvo mora ostati prikrito: podobno jezuitom, ki so izvajali diktaturo v splošni anarhiji, a so se vpeljali kot *orodje* in *funkcija*. Kakšna je naša funkcija, naš plašč suženjstva? Učiteljstvo? – Suženjstva ne gre pokončati, nujno je. Želimo le bdeti nad tem, da vedno znova nastanejo takšni, *za katere* se dela, tako da se ta neznanška masa politično-komercialnih sil ne troši zaman. Celó že nad tem, da obstajajo *gledalci* in *ne-več-udeleženci*.

11 [222]

Izhajajoč iz duha funkcije filozofi zdaj razmišljajo, da bi človeštvo preobrazili v en organizem – to je nasprotje *moje* tendence. Temveč *karseda mnogo spremenljivih raznovrstnih* organizmov, ki potem, ko pridejo do svoje *zrelosti in lenobe*, odvržejo svoje sadove; individue, od katerih večina propade, a štejejo tisti redki. – Socializem je vrenje, ki naznanja neštivilne državne eksperimente, torej tudi propade držav in nove pretrese. Odzorevanje obstoječih držav se odvija hitreje; vojaško nasilje postaja vse večje.

11 [223]

V vsakem obratu zaznam trud, okornost in željo imeti duha!

11 [224]

Strelo smo napravili neškodljivo: biti moramo iznajdljivi, da jo napravimo *koristno*, ji pustimo, da dela.

11 [225]

»Kaos univerzuma« kot izključitev vsake smotrne dejavnosti *ni* v protislovju z idejo krogotoka: slednji je prav *brezumna nujnost*, brez kakršnega koli formalnega, etičnega, estetskega ozira. Povoljnost manjka, v najmanjšem in v celoti.

11 [226]

Egoizem je še neskončno šibek! Tako imenujejo učinke *čredotvornih afektov*, zelo nenatančno: prvi je grabežljiv in kopiči premoženje (nagon družine plemena), drugi je razuzdan *in venere*, spet drugi ohol (taksacija samega sebe po merilu črede), govorijo o egoizmu osvajalca, državnika itd. – mislijo le na sebe, a na »sebe«, kolikor se je ego razvil skozi čredotvorni afekt. Egoizem matere, učitelja. Le vprašaj se, kako redki temeljito preiskujejo: *zakaj* živiš tu? *zakaj* shajaš s tem? Kako si prišel do te religije? Kakšen vpliv ima nate ta ali ona dieta? Je ta hiša zgrajena zate? itd. Nič ni redkejšega od *zatrditve ega* pred nami samimi. Vlada le *predsodek, da ego poznamo, nikoli ne zamudi*, da se ne bi kar naprej porajal: a za to skoraj ni porabe dela in inteligence – kot da bi nas samospoznanja osvobodila intuicija raziskovanja.

11 [227]

Tu pogorje kaže svoje 3 vzpetine: z ostrejšo lečo vidim še množico novih vzpetin, črta pri vsaki ostrejši leči postane vedno nova, stara postane samovoljna fan-

tazma. Končno pridem do točke, ko črte ni več mogoče opazovati, ker se *gibanje razpadanja* izogne našim očem. A gibanje *odpravi črto!*

11 [228]

V velikem se lahko varujemo pred maločem: komet lahko vsak trenutek razbije sonce, ali pa lahko nastopi električna sila, v kateri se v enem mahu stopi zvezdni sistem. Kaj je »statistika« v teh rečeh! Za zemljo in sonce imamo par milijonov let, ko se kaj takega ni zgodilo: to ne dokazuje prav ničesar. – K ponaravljenju človeka spada pripravljenost na absolutno nenadno in prekrizajoče.

Nenadne reči so človeka navadile na napačno nasprotje, imenujejo jih trajne, pravilne itd. – a nenadno je stalno prisotno v najmanjšem, v vsakem živcu; in je dejansko pravilno, pa četudi se v času *nam* kaže kot nepredvidljivo. *Trajno* je tisto, česar sprememb ne vidimo, ker so za nas preveč postopne in preveč pretanjene.

11 [229]

Če postopno formuliramo *nasprotja* vseh naših temeljnih mnenj, se približamo *resnici*. Sprva je to hladen, mrtev pojmovni svet; prepletemo ga z našimi drugimi zmotami in nagoni in ga tako del za delom povlečemo v *življenje*. *Le s prilagajanjem živim zmotam lahko sprva vedno mrtvo resnico priključimo v življenje.*

11 [230]

Ljudje govorijo o želodčnih bolnikih in imajo v mislih tiste, ki trpijo za prebavo – kot da bi bil le želodec prebava! In izobraženi govorijo o »želodčnem soku«. – Zelo dobro je, da tovrstne zmote nimajo učinka na organizacijo, že davno bi propadli. – In z metodo zdravljenja in dietnim nesmisлом so delovali že dovolj smrtonosno! –

11 [231]

Soobstoj dvojega povsem enakega je nemogoč: predpostavljal bi *absolutno enako zgodovino eksistence*, nazaj v vso večnost. Ta pa je predpostavljala *občo* absolutno enako zgodovino nastanka, tj. tudi vse drugo je moralo biti v vseh dobah absolutno enako, tj. celota preostalega bi se morala nenehno ponavljati, v sebi in *razločeno* od dvojega istega. – A prav tako bi z eno različnostjo že dokazal absolutno različnost in neenakost v vzporedju: *razločitev* je nemisljiva; če se Eno spremeni, naknadno učinkovanje preide v Vse.

11 [232]

Obstajala so neskončno mnoga stanja sil, a ne neskončno *različna*: slednje bi predpostavljalo *nedoločeno* silo. Ima le »število« možnih lastnosti.

11 [233]

Mehanika silo jemlje kot nekaj absolutno *deljivega*: a najprej mora kontrolirati vsako od njenih možnosti. Pri tisti sili pa ravno nič ni deljivo v enake dela; v vsakem stanju je lastnost, in lastnosti ni mogoče *razpolavljati*: zato nikoli ni obstajalo ravnovesje sil[.]

11 [234]

Čudovito je, da za *naše* potrebe (stroje, mostove itd.) domneve mehanike zado-
stujejo, to so ravno zelo velike potrebe in »drobne napake« ne pridejo v poštev.

11 [235]

Gibanja si ne moremo predstavljati brez črt: njegovo bistvo nam je zastrto. »Sila« v matematičnih točkah in matematičnih črtah – je skrajna posledica, in kaže nam celoten nesmisel. – Navsezadnje imamo *praktične* znanosti, izhajajoč iz temeljnih zmot človeka, da obstajajo reči in [da obstaja] enako.

11 [236]

o analizi d[dejanskosti]

Toisto gibanje lahko *občutimo* kot ton, barvo, toploto, elektriko. *Občutenje* je tisto, ki lastnosti reči za nas napravi tako pisane in raznolike. V dejanskosti bi lahko bilo vse precej bolj enostavno in drugačno! Kako razlikujemo med rdečo in modro, kako drugače deluje na čud, zlasti norcev! – in vendar! Občutenje razpoke, razlike napravi mnogo *večje*, kot so v naravi.

22

11 [237]

»*Praslika*« je fikcija, kot smoter, črta itd. *Podobno* glede na obliko v naravi nikoli ni cilj prizadevanja, temveč nastane, *kjer* v kvantiteti sil vladajo *malo različne* stopnje. »Malo« različne *za nas!* in »podobno« *za nas!*

Podobne kvalitetete, bi morali reči, namesto »enako« – tudi v kemiji. In »po-
dobno« za nas. Nič se ne zgodi dvakrat, atom kisika je brez svojega istovetnika, v dejanskosti, *za nas zadošča* podmena, da obstaja nešteto enakih.

11 [238]

L[judje] in filozofi so poprej človeka upesnjevali v *naravo* – razčlovečimo naravo! Kasneje so *upesnjevali* bolj sami *vase*, namesto filozofij in umetnin bomo imeli idealnega človeka, ki bo vsake 5 let iz sebe oblikoval nov ideal.

11 [239]

49 kvintalov manj – atmosf[erski] tlak tu na višini 6000 čevljev: če svojemu občutenju pustim do besedo, ta nasprotno pravi: »dva funta manj na grbi kot spodaj pri morju – in morda niti ne toliko manj!«

11 [240]

Najprej se morajo ljudje naučiti novega *poželenja* – in zato mora biti tu Nekdo, ki jim ga vzdraži, učitelj: zaupam v to, da bodo nato že postali dovolj pretanjeni in iznajdljivi, da bodo poti do zadovoljitve poželenja našli sami – korakoma in prek poskusov, kot so navajeni. – Nič ne de, če so moji predlogi »neizvedljivi« – namenjeni so le vzdraženju apetita (npr. obravnava zločincev).

11 [241]

Če so naši afekti sredstva, da vzdržujemo gibanja in tvorbe *družbenega* organizma, ne bi bilo nič bolj napačnega kot vzvratno sklepanje, da so v najnižjih organizmih prav tako afekti tisti, ki samoregulirajo, asimilirajo, ekskretirajo, preobražajo, regenerirajo – torej tudi tam predpostavljane afektov, ugodja, neugodja, volje, nagibov, odpora. To bi bila tako divja napaka, kot če bi iz dejstva krvnega obtoka v človeškem telesu sklepali na podoben krvni obtok pri nižjih organizmih. – Naši afekti predpostavljajo misli in okuse, ti živčni sistem itd.

11 [242]

Vidimo tako daleč, kot občutimo – občutenje pa je idiosinkrazija, torej je tudi gledanje (obzorje in stopnja jasnosti) idiosinkrazija.

11 [243]

Fascinantno: tisto, na kar je človek najbolj ponosen, njegovo samoregulacijo z umom, dosežejo tudi najnižji organizmi, in to bolje, bolj zanesljivo! Delovanje glede na smotre pa je dejansko le najmanjši del naše samoregulacije: če bi človeštvo dejansko delovalo po svojem umu, tj. po temelju svojega *prepričanja* in *vedenja*, bi že davno propadlo. Um je počasi se razvijajoč pomožni organ, ki ima na srečo skozi neznanske dobe malo moči, da bi določil človeka, deluje v *službi*

organskih nagonov in se počasi emancipira do *enakopravnosti* z njimi – tako da se um (mnenje in vednost) bori z nagoni, kot lasten nov nagon – in pozno, povsem pozno pride do *prednosti*.

11 [244]

Razlike v temperamentu so morda bolj kot s čim drugim pogojene z različno porazdelitvijo in maso anorganskih soli. Žolčni ljudje imajo premalo natrijevega sulfata, melanholičnim ljudem primanjkuje kalijevega sulfata in fosfata; premalo kalcijevega fosfata pri flegmatikih. V pogumnih naravah je preobilje železovega fosfata.

11 [245]

Če bi kdaj dosegli ravnovesje sil, bi še trajalo: torej ni nikoli nastopilo. Trenutno stanje *oporeka* tej podmeni. Če privzamemo, da je nekoč obstajalo stanje, absolutno enako trenutnemu, te podmene trenutno stanje ne ovrže. Med neskončnimi možnostmi pa je do tega moralo priti, kajti doslej je že pretekla neskončnost. Če bi bilo ravnovesje možno, se je moralo dogoditi. – In če je to trenutno stanje bilo, je moralo biti tudi tisto, ki ga je porodilo, in slednjemu predhodno stanje – odtod sledi, da je do njega prišlo že dvakrat, trikrat itd. – neštetokrat, naprej – in nazaj. Tj. vse postajanje se giblje v ponavljanju določenega števila popolnoma enakih stanj. – Kaj vse je *možno*, tega seveda ne smemo prepustiti človeški glavi, da si izmisli: a vsekakor je sedanje stanje možno, ne glede na vso našo zmožnost ali nezmožnost presojanja glede možnega – saj je dejansko. Tako bi bilo treba reči: vsa *dejanska* stanja so morala že imeti svoja *istovetna* stanja, če predpostavimo, da število primerov ni neskončno in se je v teku neskončnega časa moralo dogoditi le neko končno število? ker je vedno od vsakega trenutka, računano nazaj, že potekla neskončnost? Mirovanje sil, njihovo ravnovesje je zamisljiv primer: a ni nastopilo, posledično je število možnosti večje od števila dejanskosti. – Da se ne vrača nič enakega, ni mogoče pojasniti z naključjem, temveč le z v bistvo sile položeno intencionalnostjo: torej, če predpostavimo neznanško množico primerov, je naključna dosega *enakega meta* verjetnejša kot absolutna nikoli-enakost.